

BEYTÜLMAKDİS'İN 1099'DAKİ İSTİLASI İLE 20. YÜZYILDAKİ İSTİLASI ARASINDAKİ FARKLAR VE BUNUN ÇÖZÜME YANSITILMASI

Abdulkadir TURAN*

ÖZ: 20. yüzyıldaki Beytülmağdis istilası, İslam dünyasında genelde 1099'daki Beytülmağdis istilası gibi açıklanmakta; Beytülmağdis'in Selâhaddin-i Eyyûbî önderliğinde kurtarılması da (1187) bugünkü kurtuluş için bir örneklik olarak anlatılmaktadır. Oysa 1099 istilası, 20. yüzyıldaki istiladan, istilacıların kimliği açısından bariz bir şekilde ayrılmaktadır. 1099'daki istila, Avrupa Katolikliği, Bizans Ortodoksluğu ve İslam dünyasındaki etnik Ortodoks yapıların ittifakı ile gerçekleşmiştir. Buna karşı 20. yüzyıldaki istila, Siyonist Hıristiyanlar olarak da nitelenen Evanjelist Hıristiyanlar ve Siyonist Yahudilerin ittifakı ile gerçekleşti. 20.yüzyıla girilmeden oluşan bu ittifak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Filistin'de İsrail'in varlık bulması konusunda, Sovyetlerin de açık desteğini almıştır. Ancak bu ittifak, İslam dünyasındaki Hıristiyan azınlıkların desteğini almadığı gibi, geleneksel Ortodoks dünya ve sivil Batı Katolikliğinin desteğini de elde edememiştir. 20. yüzyıldaki istilanın aktörleri arasında Hıristiyan kökenli bir yapı bulunmakla birlikte bu istila, Haçlı istilası olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla İslam dünyasında bu istiladan kurtuluş söyleminin yaygın bir şekilde Haçlılık odaklı oluşturulması, sorgulanmayı gerektirmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Beytülmağdis, Kudüs, Filistin, Haçlılar, Siyonistler.

Differences between the Occupation of Bayt Al-Maqdis in 11th and 20th Century: Reflecting on a Solution

ABSTRACT: The occupation of Bayt al-Maqdis in the 20th century is generally compared and likened, in the Muslim world, to the crusader occupation in 1099; moreover, its liberation under the leadership of Salah al-Din Yusuf ibn Ayyub (1187) is described as a model of its liberation today. However, the 1099 occupation is obviously different from that of 20th century in terms of the invaders' identities. The 1099 invasion was the result of an alliance of European Catholicism, Byzantine Orthodoxy, and ethnic Orthodox groups in the Muslim world. The 20th century invasion, nonetheless, was the result of an alliance of Evangelical Christians, also known as Christian Zionists, and Zionist Jews. The alliance formed before the 20th century received open support from the Soviet Union too, in order to make the existence of Israel happen on the Palestinian land after the World War II. The alliance, nevertheless, failed to gain the support of the traditional Orthodox world and civic Western

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Sakarya/Türkiye, abdulkadir.turan@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9417-089X.

Catholicism as well as the support of Christian minorities in the Muslim world. Although there is a Christian-origin clique among the actors of the 20th century invasion, it still cannot be considered as a Crusade. Therefore, it is required to question the discourse of liberation from the Zionist occupation in the Muslim world, commonly crusader centered.

KEYWORDS: *Bayt al-Maqdis, Jerusalem, Palestine, Crusaders, Zionists.*

GİRİŞ

Arz-ı Mev'ud iddiasıyla sürekli bir genişleme stratejisi izleyen İsrail'in bu stratejisinin engellenebileceğine dair sağlam inancı ifade çabası, Müslümanları tarihe bakan arayışlara yöneltmiştir. Müslümanların Beytülmakdis'in istilasına karşı tarihsel bir başarıya sahip olmaları ise bu arayışların neticelerinin yeteri kadar analiz edilmeden bugüne uyarlanması ve bugünün, dünün kavramları ile anlatılmasının yolunu açmaktadır. 20. yüzyıldaki bir vakalar serisinin neticesi olan 1967 Mescid-i Aksa istilası, bir Siyonist Yahudi (siyasal Yahudilik) etkinliği olmasına rağmen özellikle Müslüman kitleler nezdinde bir "Haçlı istilası" gibi anlatılmakta, 1099'un Haçlı istilası kavramları ile izah edilmektedir. Oysa hatıralardan destek almak doğru olmakla birlikte, mekânı ortak, zamanı ve aktörleri farklı bu iki vakayı, birbirinden farklı değerlendirmek gerektirmektedir.

Diğer yandan Siyonizm'in, Hıristiyan Siyonizmi tarafından desteklendiği gerçeği karşımızda durmaktadır. İsrail de bu gerçeklikten yararlanarak Siyonist Hıristiyanları, bütün Hıristiyanlığın temsilcisi gibi sunma şeklinde bir yanıltma ile Filistin'i istilasına, küresel bir kabul almış imajı vermektedir. Siyonist yapı, istilaya karşı verilen mücadeleyi ise sadece Araplar, Araplar içindeki bir kesim ve hatta dar bir sahadaki bir grup Filistinli itirazı/isyani şeklinde tanımlayıp direniş cephesini bu tanımlama üzerinden daraltma/ marjinalleştirme yoluna başvurmaktadır. Zaman zaman Müslümanlar da mücadeledeki yalnızlaşmayı anlatmak ve mücadele edenlerin kimliğini ifade ederek onları ödüllendirmek amacıyla ya da uluslararası medyanın kavramlarını tahlil etmeden alarak Filistin istilasına karşı direnen güçleri bu şekilde tanımlamaktadırlar. İstilacıları olduğundan büyük, istilaya karşı mücadele edenleri ise kimi zaman marjinalleştirme noktasında tarif eden bu yaklaşım çok yönlü bir değerlendirmeyi zaruri kılmaktadır.

Makalemizde önce 1099 istilasını, istilacıların kimliği ve Müslümanların bu istilaya karşı stratejisi açısından ele alacağız. Ardından 1967 istilasının köklerine değinerek iki istila arasındaki farkı ortaya koyacağız. Ortak mekândaki bu iki vaka arasındaki farkın, istila karşıtı strateji ve kavramlara yansıtılması gereği üzerinde duracağız. Şunu ifade etmem gerekir ki makalemi hazırlarken 1099 istilasının her ayrıntıyı değerlendiren kapsamlı kaynaklarının karşısında, İslam dünyasında 1967 istilasını köklerine kadar inerek ortaya koyan çalışmaların henüz makale boyutunda kaldığını, bağımsız büyük bir eser boyutuna varmadığını, buna karşı Siyonistlerin bu istilaya dair kayda değer bir literatüre ulaştıklarını görmek, üzüntü verici bir husus olmuştur.

1099'DAKİ BEYTÜLMAĞDİS İSTİLASI VE İSTİLAYA KARŞI MÜSLÜMAN STRATEJİSİ

1099'daki Beytülmağdis istilasası, istilacılar açısından Katolik Hıristiyanlığın Batı'da yol açtığı değişimin, İslam dünyasındaki gelişmelerle buluşmasının yol açtığı bir neticedir. Katoliklik merkezli gelişmelerle ilgili olarak Avrupa'da 10. yüzyılda Beytülmağdis'e duyulan ilgi arttı. Önceki yüzyıllarda Batı Avrupa'da sınırlı sayıda kişinin ilgi duyduğu Beytülmağdis ziyaretleri, bu yüzyılda büyük "hac seferleri"ne evirildi. Endülüs'teki İslam varlığına karşı savaşla da ilgili olarak Katolik canlanmanın bütün toplum sınıflarına yayılmasıyla o yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'nın ama özellikle Fransızların soyluları da Beytülmağdis ziyaretlerine ilgi duydular. 11. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Avrupa-Beytülmağdis yolu üzerinde ve bizzat Beytülmağdis'te Hıristiyanlar, "hacılar" için konaklama yerlerine sahiptiler (Runciman 2008, c.2, ss.34-38). Aynı devirde ihtilaf ve çatışma hâlindeki İslam dünyasında, Batıların Beytülmağdis'e ilgisi ve Beytülmağdis'teki Hıristiyan varlığına karşı önlemler alma yönündeki yaklaşım pratiğe yansdı.

Batılı Katolik dünyadaki "hac ziyaretleri" yoğunluğu sadece Müslümanları değil, farklı sebeplerle Bizans'ı da rahatsız ediyordu. Beytülmağdis'e hükmeden Fâtımî Devleti, 1056'da muhtemelen Bizans'la istişare içinde, Katoliklerin ziyaretlerine sınırlama getirdi. Bu sınırlama doğrultusunda o yıl üç yüzden çok ziyaretçi Beytülmağdis'ten çıkarıldı. Müslümanların aldığı bu önlemlere Batı Avrupa-Beytülmağdis yolunu kontrolü altında tutan Bizans İmparatorluğu'nun Katolik "hacılar"a yönelik vergi artırımını ekledi. Buna rağmen Batı Avrupalı Katoliklerin Beytülmağdis ziyaretleri son bulmadı (Runciman 2008, c.2, ss.38-39). Öte yandan İslam dünyasında, 11. yüzyılın özellikle ikinci yarısında yoğunlaşan iç çatışmalar, Batı Avrupalıların Beytülmağdis yolculuğunu ve Beytülmağdis'te "hac" amaçlı ikametlerini güçleştirdiği gibi yerli Hıristiyanları da olumsuz etkiledi. İslam dünyası reayası Ortodokslar, Bizans'la geçmişten beri iyi ilişkilere sahip değildiler (Papaz Grigor, 1962, s.326). Bunun için Bizanslılardan yana umutsuzdular. Bu hâl içinde Müslümanlar arası çatışmanın getirdiği olumsuzluklar, bu yerel Hıristiyan unsurları, "hac" ziyaretleri ile daha yakından tanıyıp aralarında dostluklar kurdukları Batılı Katoliklerin Doğu'ya askeri ve siyasi müdahalesine zihnen yaklaştırdı.

Selçukluların Bizans'a karşı elde ettiği 1071 Malazgirt Zaferi de Doğu ile Batı arasındaki bu hâle yeni bir boyut kattı. Zaferin hemen ardından Marmara Bölgesi'ne kadar seferler düzenleyip o bölgedeki İznik şehrini başkent edinen Anadolu Selçuklularına karşı hem Ermeniler hem Bizans, Katolik Batı'dan yardım talebinde bulundular. Bu başvurularla daha önce anlaşmazlık hâlinde bulunan Doğu ve Batı Hıristiyanlığı, yine anlaşmazlık hâlinde bulunan İslam dünyasına karşı ittifak zemini buldu; Doğu Hıristiyanlığı ve Batı Hıristiyanlığı arasında, böyle bir zeminden yoksun İslam dünyasına karşı askeri dayanışmanın yolu açıldı, dünyanın dengeleri, ittifak ve bölünme bağlamında Hıristiyan dünya lehine değişti.

Bazı kaynaklara göre henüz 1074'te Ermeni patriği Batı Avrupa'ya seyahatte bulundu. 1080'de ise Ermeni patriği II. Grigor Vkasaser (1066-1105), Anadolu ve Suriye topraklarını ele geçiren Selçuklu Türklerine karşı askeri yardım amacıyla

Papa VII. Gregory'ye (1073–1085) başvurdu. Aynı yılın haziran ayında Batı'nın olumlu cevabı, Ermeni patriğine ulaştı (İnan, 2014, s.214). Papa VII. Gregory, Haçlı Seferleri'nin zihinsel alt yapısını kuran kişi olarak bilinir. Gregory, I. Haçlı Seferi'nin başlamasından daha yirmi yıl öncesine denk gelen o süreçte Avrupa'da devam eden Hıristiyanlar arası çatışmayı, Hıristiyanlık için savaşa dönüştürmenin öncülüğünü yaptı. Gregory, o yıllarda Malazgirt Zaferi'ni merkeze alarak ve Endülüs'teki Katolik başarılarından da aldığı ilhamla, Hıristiyanlık inancı için savaşan "Hıristiyan şövalyeliği/Tanrı şövalyeliği" akımını oluşturmaya çalıştı (Riley-Smith, 2003, s.7).

Bizans'taki gelişmeler de Gregory'nin çabalarını destekledi. Romen Diyojen'in Malazgirt'te Sultan Alparslan tarafından esir alınmasının ardından Bizans İmparatoru olan VII. Mikhail, Papa VII. Gregory ile dostluk kurdu (Ostrogorsky, 2015, s.320; Runciman 2008, c.2, s.53). İkili arasındaki yakınlaşma, ilk etapta Ortodoksluk ve Katoliklik arasındaki radikal ihtilafa takıldı. Fakat sonraki İmparator I. Aleksios, Gregory'nin yerini alan ve ideallerini sürdüren Papa II. Urbanus'la (Urban) İslam dünyasına karşı Hıristiyan ittifakını kurmayı başardı (Aşûr, 2010, c.1, ss.107-108). Bu ittifakın taraflardan kaynaklı farklı sebep ve emelleri ne olursa olsun, vitrine konan motivasyon kaynağı ve büyük ideali Beytülmakdis'in Müslümanların elinden alınmasıdır. Hıristiyan kaynaklar, bunu açık bir şekilde ifade ederler.

1130 doğumlu Haçlı Kronikçisi William of Tyre (Willermus Tyrensis), kroniğini ikinci Halife Hz. Ömer (ra) devrindeki Beytülmakdis fethinden söz ederek başlatır, Haçlı Seferleri'ne dek Beytülmakdis tarihini özetler. Ardından sözü, Türklerin İslam dünyasında yükselişine getirir. Konuyu tekrar Beytülmakdis'e getirdiğinde ise Batılı Beytülmakdis ziyaretçilerinin karşılaştığını iddia ettiği zorlukları vurgular. Aynı zamanda patrik olan müellif, Müslümanların, Beytülmakdis ziyaretine büyük zorluklarla gelen Hıristiyanların sıkıntılarını artırmak için çabaladığını öne sürer. William'a göre Müslümanlar, ayinler sırasında büyük bir gürültüyle kiliselere saldırıyorlar, sunaklara oturarak kadehleri yerlere fırlatıyorlar, kutsal simgeleri ayakları altlarında çiğniyorlar hatta sırf eziyet olsun diye patriği dahi yerlerde sürüklüyorlar, ona bir köle gibi davranıyorlardı. Ama ona göre "Sonunda Tanrı, dört yüz doksan yıl ağlama, sızlama ile süren bu hâlden kurtuluş için yapılan duaları kabul etti" ve Haçlı Seferleri başladı (William of Tyre, 1943, c.1, ss.60-81).

William Haçlı Seferleri serüvenini, Beytülmakdis ziyaretçisi keşiş Pierre L'Hermit (Keşiş Peter Ermit) ile Beytülmakdis Patriği II. Symeon arasındaki görüşme ile başlatır. Haçlı Seferlerine sıradan Katoliklerin ilgisinin simgesi hâline gelen Keşiş Peter ile Doğu Hıristiyanlığının Beytülmakdis'teki en büyük temsilcisi arasında gelişen-veya kurgulanan-bu görüşme, ihtilaflar içinde zayıflayan İslam dünyasında kendini artık güven içinde hissetmeyen yerli Hıristiyanların, Katolik Batı'ya sığınmasını simgeler. William'a göre Symeon, Bizans'ın Türkler karşısındaki acziyetini ifade etmiş ve "Sizin gerçekten Tanrı'dan korkan, merhamet sahibi halkınızın diri kuvvetleri varsa düşmanı korkutmak için baharda bize kardeşçe yardım sağlasınlar" demiştir. Keşiş Peter ise bu yalvarışa "Biliniz Aziz Peder, Roma Kilisesi

ve Batılı prenlere imanlı bir zat tarafından esaslı bir şekilde vaaz edilirse Őüphesiz yakında sizin yardım ihtiyacınıza çare olacaklardır” diye karşılık vermiştir. Peter, patrikle görüşmesinden sonra henüz Beytlmakdis'te iken gördüğü rüyada bizzat Hz. Mesih, ona verilen görevi yerine getirmesini emretmiştir. Bunun üzerine patrikten aldığı mektubu Urban'a takdim ederek onun Haçlı Seferlerini başlatmasına yol açmıştır (William of Tyre, 1943, c.1, ss.82-84). Haçlı tarihçisi Albert of Aachen (Albertus) de benzer bir aktarım yapar (Albert, 2007, s.3, 5).

Haçlı Seferlerine bizzat katılan Haçlı kronikçisi Fulcherius Carnotensis ise Haçlı Seferlerini Türklerin Bizans'ın iç bölgelerine kadar sokulmaları ve Hıristiyanların onların atlarının ayakları altında ezilmesine karşı Batı Avrupa'da gelişen bir “takva ve ver'a” [sic] hareketi olarak ifade eder (Fulcherius, akt. Zekkâr, 1995, c.6, s.309). Bu müelliflerden farklı olarak I. Aleksios'un kızı Anna Komnenos'a göre Keşiş Peter Türklerden dolayı Beytlmakdis'e varamamıştır. Peter, ikinci kez gitmeyi denemek yerine “Tanrısal bir ses, bana, Fransa'daki tüm Kontların önünde Şunu duyurmamı buyurmuştur ki kontların her biri, Kutsal Mezar'da saygı duası etmek için yurtlarından ayrılmalıdır ve hem bütün güçleriyle, hem de içlerinin bütün ateşiyile, Beytlmakdis'i Müslümanlardan kurtarmayı, kendilerine görev edinmelidir” diyerek Haçlı Seferleri'ni vaaz için Avrupa'yı dolaşmış ve her Avrupalının içinde Tanrı'nın sesini hissetmesini sağlayacak kadar vaazlarında etkili olmuştur (Anna, 1996, ss.303-304).

I. Haçlı Seferi'ne tanıklık eden Ermeni kronikçi Urfalı Mateos (ö. 1144), Haçlı Seferi'nin amaçlarını “Hıristiyanların boyun bağılarını çözmek, kutsal şehir Beytlmakdis'i küfür güçlerinden kurtarmak, Kutsal Mezar'ı Müslümanların elinden hürriyete kavuşturmak” olarak açıklar. Haçlı liderlerini de “salih amellere yönelmiş, ver'a ve imanları ile bilinen” [sic] kişiler olarak tanıtır (Urfalı Mateos, 2009, s.64). Süryani Mihail (ö. 1999) ise I. Haçlı Seferi'nin başlamasını Türklerin Filistin ve Suriye'yi ele geçirmesinden sonra Beytlmakdis ziyaretçisi Hıristiyanlara vergiler yükleyerek zorluk çıkarmaları ve bunun Avrupa'daki yankısıyla ifade eder. Seferin hedefi olarak Beytlmakdis'in Müslümanların elinden alınması olarak açıklar (Süryani Mihail, akt. Zekkâr, 1995, c.5, s.88). I. Haçlı Seferi ile Hıristiyanlık arasındaki ilişki Hıristiyan kaynaklara bu şekilde yansımışken, vakanın pratiğı de bir “Büyük Hıristiyan İttifak Harekati” olarak var olmuştur.

Urban'ın müstakbel Haçlı Seferi'ni Katoliklere açıkladığı Piacenza Konsili'nde (1095), Bizans İmparatoru Aleksios'un da elçileri hazır bulunmuştur (Runciman, 2008, c.1, ss.81-82). Kronikçi (vakanüvis) Fulcherius'un aktardığına göre Urban, I.Haçlı Seferi'nin esaslarının belirlendiğı Clermont Konsili'nde (18-28 Kasım 1095) yaptığı konuşmada ise önceki Papa Gregory'den de alıntı yapıp Hıristiyanların “Tanrı Barışı”na uyarak iç çatışmalarını bitirmelerini ve Doğu'daki kardeşlerinin yardımına ulaşmasını vaaz etmiştir. Urban, Türk ve Arapların Doğu'daki Hıristiyanlara zulmettiğini, Türklerin İstanbul Boğazı'na kadar geldiklerini anlatmış, Batı Hıristiyanlarına Doğu Hıristiyanlarının içinde bulunduğu durumdan kurtarmaları çağrısında bulunmuştur (Fulcherius, akt. Zekkâr, 1995, c.6, ss.310-314).

Seferin başlamasından sonra, Katolik Haçlılarla Ortodoks Bizans, Türkiye Selçuklularının başkenti İznik'i ittifak hâlinde işgal ettiler. Haçlıların İznik'ten Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'ya ulaşmalarına ise Bizans zindanlarında tutulan Ermeni soylusu Bagrat kılavuzluk etti (Albert, 2007, s.165, 167, 169; Runciman, 2008, c.1, s.151). Urfa Hâkimi Ermeni Thoros ve Urfa'nın dini önderleri, Urfa şehrini gönüllü olarak Haçlılara teslim edip Haçlıların İslam dünyasında ilk idari sahalarını orada kurmalarını sağladılar. Süryani Hıristiyanlar da Haçlıların yanında yer aldılar (Demirkent, 2013, c.1, ss.18-19). Antakya'nın Selçuklu hâkimi Yağısyan (ö. 1098), Haçlıların Antakya'yı kuşatmasından önce bütün Hıristiyanları şehirden çıkardı. Ama Haçlı kuşatmasından bir süre önce İslam'a geçtiğini ifade eden yerli Hıristiyan Zarâd, nöbet tuttuğu burcu teslim ederek Haçlı kuşatmasının başarıya ulaşmasını sağladı (İbnü'l-Esîr, 1978, c.9, s.14).

Katoliklik, Ortodoksluk ve Ortodoksluğun farklı alt gruplarına mensup Hıristiyanlar, aralarındaki bütün çekişme ve çatışmaları bir yana bırakarak oluşturdukları bu ittifakı, Antakya'nın Musul'un Selçuklu Valisi Kürboğa (ö. 1102) tarafından kuşatılmasında sürdürdükleri gibi Beytülmakdis'in istilası ve sonrasında da sürdürdüler. Beytülmakdis'in Fâtımî Valisi İftiharüddeve, Yağısyan'la aynı yola başvurarak Beytülmakdis'te yerleşik Hıristiyanları istila öncesinde şehirden çıkardı. Ama Haçlıları Beytülmakdis etrafında sevinçle karşılayan yerli Hıristiyanlar, aynı zamanda şehrin savunmasının zayıf noktalarını Haçlılara ihbar ettiler, dolayısıyla Beytülmakdis katliamına giden yolu açtılar (Runciman, 2008, c.1, s.212, 214; 215-221).

Sekülerleşme sonrası (modern dönem) Avrupa tarihçileri, Beytülmakdis'in istilasına yol açan I. Haçlı Seferi'nin ilk kaynaklarca geçirilen dünyevi etkenlerini de vurgularlar. Bu çerçevede Runciman, Batı Avrupa'da artan soylu nüfus, bunun yol açtığı toprak bulma sorunu, Doğu'nun zenginliğinin Avrupa'da duyulması gibi nedenlerden söz eder (Runciman, 2008, c.1, s.72, 88-90). Papalığın Avrupa'da dünyevi gücünü artırmasını Haçlı Seferlerinin başlamasının asli neden olarak ifade eden Stevenson da Bizans'ın amaçları ile Haçlıların amaçları arasındaki farka dikkat çeker (Stevenson, 1907, s.7, 9). Sidney Painter, Haçlı Seferlerinin nedenlerini açıklarken Orta Avrupa toplumlarını yeni arayışlara ve farklı maceralara sürüklemeye hazır hâlde tutacak olumsuz sosyal koşulları genişçe anlatır (Setton, 1969, c.1, ss.3-31). Benjamin W. Wheeler ise seferlerin Beytülmakdis'le doğrudan ilgili olmayan etkenleri ile ilgili olarak Hıristiyanlığın Endülü's'te kazandığı başarıya dikkat çeker (Setton, 1969, c.1, ss.31-39).

Ne var ki dikkatleri daha çok dünyevi etkenler üzerinde olduğu için o etkenler üzerinde yoğunlaşan bu seküler devir araştırmacılarının dikkat çektiği dünyevi sosyal ve siyasi nedenler de nihayetinde Hıristiyanlarla ilgilidir. Dolayısıyla 1099 Beytülmakdis istilası, istilacı taraf açısından Hıristiyanlardan kaynaklı nedenlerle, Hıristiyanların ihdas ettiği amaçlar doğrultusunda Hıristiyanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ama bu açık gerçeğe ve istilacıların başta Haç olmak üzere taşıdıkları Hıristiyanlık simgelerine rağmen devrin Müslümanları, istilacılar için "Nasranîyyûn (Hıristiyanlar)", "Salibiyyûn (Haçlılar)",¹ "Garbiyyûn (Garplılar)" gibi

istilacı cepheyi genişletecek, genel adlandırmalar yapmamışlardır. İstilacı tarafın milliyet açısından renkliliğine rağmen Müslüman müverrihler, istilacılar için “Frenc/Frenciyyûn (Fransız/Fransızlar)” adlandırması yapmışlardır.

Devre en yakın İslam kaynakları İbnü'l-Kalânîsî (ö. 1155), Azîmî (ö. 1161), İbn Asâkir (1176), Ebü'l-Farac İbnü'l-Cevzî (ö. 1201) ve Kâtip İmâdüddin el-İsfahânî (ö. 1201), istilacılar için yaygın olarak “Frenc, el-Frenc, /Efrenc, İfrenc” kavramını kullanmışlardır (Kalânîsî, 1905, s.220 vd.; Azîmî, 1984, s.385 vd.; İbn Asâkir, 1997, c.57, s.120, 122; Ebü'l-Farac İbnü'l-Cevzî, c.17, s.43 vd.; Bündârî, 1979, s.16 vd.). Onlardan sonraki kuşağa ait olan ama kendisinden sonraki İslam tarihçilerinin geneline etkisi altına alan İbnü'l-Esîr (ö. 1233) de aynı adlandırmayı seçmiştir (İbnü'l-Esîr, 1978, c.9, s.13 vd.). Bu adlandırmanın, bütün Haçlıların Fransız olduğunu sanmak gibi yanlış bir kanattan ya da Haçlıların çoğunun Fransız olmasından dolayı Müslümanların adlandırmada genelleştirmeye gitmelerinden kaynaklandığını söylemek isabetsizdir. Adlandırmanın gelişigüzel yapıldığı için kapsamlı olmadığını söylemek de isabetli değildir. Kanaatimce bu adlandırma, çağın Müslüman aklının, düşman cephesini dar tutma stratejisinin bir neticesidir. Haçlı Seferleri'nden sonra İslam dünyasında yerli Hıristiyanlara yönelik yaklaşım, bu kanaatimizi yeteri kadar desteklemektedir.

Müslümanlar, Haçlıların Maaratü'n-Numan (1098) ve Beytülmağdis katliamlarından (1099) İslam dünyası reayası sıradan Hıristiyanları sorumlu tutmamışlardır. Bağdat, Musul, Kahire, İskenderiye gibi şehirlerin yanında Haçlıların istila ettikleri şehirlere komşu yerleşim alanlarında da yüz binlerce Hıristiyan, İslam'ın zimmî hukukundan istifade ederek yaşamını sulh içinde sürdürmüştür. Başta I. Haçlı Seferi'nin ilk orduları ve 1101 Haçlı Seferi olmak üzere Haçlılara karşı en kanlı savaşları veren Anadolu Selçukluları ve Dânişmendliler, Haçlı istilasından sonra da İslam hukuku doğrultusunda Hıristiyan reayaya şefkatle davrandılar. Müslümanlar, henüz Haçlı karşıtı stratejilerinin oluşmadığı ilk istila günlerindeki şoke hâli karşısında bu çizgiyi ihlal etmedikleri gibi sonraki devirde de ihlal etmediler. Bu durum, bizzat devrin Hıristiyan kaynaklarınca takdir edilmiştir (Papaz Grigor, 1962, ss.367-368).

Müslüman müverrihlerin istilacı cepheyi tanımlamadaki latif tutumu, istilaya karşı mücadele eden cepheyi tanımlamada da kendini açıkça göstermektedir. Müslüman müverrihler, İbnü'l-Kalânîsî örneğinde olduğu gibi,² istila karşıtı cepheyi tanımlarken tarif, teşvik ve tahrir için zaman zaman “Türkler/Türkmenler” adlarını kullanmışlardır ama ağırlıklı olarak mücadeleyi İslam ümmetine ait kılarak “Müslümanlar” kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir. Dimaşk Atabegî Tuğtegin (ö. 1128) ve Trablus emiri İbn Ammâr'ın (ö. 1120) yoğun talep ve faaliyetleri ile Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar tarafından ilk esasları oluşturulan Haçlı karşıtı Müslüman stratejisi, ilk devirde farklı sebeplerden dolayı başarı konusunda sorunlu olsa da bu yanı sıra nezhir bir stratejidir. Bu strateji, daha ilk günden her tür gösterişten ve insan hukuku ihlalden uzaktır. Haçlı karşıtı cepheyi imkânlar doğrultusunda geniş tutmuş; Haçlı yanlısı cepheyi ise daraltmıştır. Müslümanlar, süreç içinde herhangi bir kesimi gelişigüzel Haçlı yanlısı ilan etmemişlerdir; aksine

Haçlı yanlısı olmaması gerektiği hâlde onlara yaklaşan tarafların tutumunu dahi sık vurgulamaktan kaçınmışlardır. Musul Atabegî İmâdüddin Zengî Devri'nde (1127-1146) epey yol alan, onun oğlu Nûreddin Mahmud Zengî Devri'nde (1146-1174) olgunluk evresine giren ve Selâhaddîn-i Eyyûbî ile büyük hedefine ulaşan Haçlı karşıtı Müslüman stratejisi (Polat, 2019, ss.16-17), hikmete dayanır, Batılı bir ifade ile rasyoneldir; izah edilemez her tür tutumdan uzaktır.

Nûreddin Mahmud Zengî, daha ilk günden Beytûlmakdis'i istiladan kurtarmayı hedeflemiştir. Ama kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bu hedefe ulaşmanın kendisi açısından mümkün görüldüğü Menbiç Vakası'na (1168) kadar onu kamuya açmamıştır. Nûreddin'in kâtibi İmâdüddin el-İsfahânî (ö. 1201), o vakadan sonra "*Sana müjdeler olsun ey Beytûlmakdis, Menbic'in ardından/Menbic onun fethi için en güzel misaldir*" (Ebû Şâme, 2002, c.2, s.23) dizelerini içeren bir şiir kaleme alarak Beytûlmakdis'le ilgili açık kamuoyu çalışmasını başlatmıştır. Bu tarihte Suriye'nin birliği büyük ölçüde tamamlanmış, Musul'la büyük bir uzlaşma ve uyum sağlanmıştır. Nûreddin, aynı yıl (1168) Mescid-i Aksa için ünlü Nûreddin Minberi'ni yaptırmaya başlamıştır. Ama Nûreddin adına kamuoyu oluşturanlar, ancak Mısır'ın zaptından sonra (1169) bu hedefi daha çok vurgulamışlar ve açıkça Beytûlmakdis'in kurtarılması çağrısında bulunmuşlardır. Nûreddin'in konuyu ilk kez diplomatik bir metinde ifade etmesi ise 1173-1174 (h. 568) yılını bulmuştur. Nûreddin, o yıl Abbasî Halifesi el-Mustazî-Biemrillâh'a gönderdiği mektupta "*İstanbul ve Beytûlmakdis, nefis bir yarış içinde fethi doğru yol alıyorlar.*" ifadesini kullanmıştır. Nûreddin, bu ifadeyi kullanırken Irak'ın doğusundan Libya'nın batısına kadar İslam birliğini sağlamış, Ermenileri de Hıristiyan ittifakından uzaklaştırıp Haçlılara karşı mücadeleye katmıştı (Turan, 20182, ss.246-250).

Beytûlmakdis'in Selâhaddîn-i Eyyûbî (ö.1193) tarafından fethini (1187) sağlayan, bu gösterişten uzak, karşı cepheyi küçük görmeyen ancak daraltıp küçültene; mücadele cephesini ise alabildiğine farklı kesimlere açık tutan, hikmete dayalı rasyonel stratejidir.

GÜNÜMÜZ FİLİSTİN İSTİLASI VE MÜCADELESİNİN TANIMLANMASI SORUNU

1948'de Filistin topraklarının işgal edilerek İsrail devletinin kurulması ve müteakiben İsrail ordusunun 1967'deki Beytûlmakdis istilası, istilacıların kimliği açısından 1999 istilasından büsbütün farklılık arz etmektedir. 1967 istilası, Avrupa'nın Hıristiyanlıktan uzaklaşarak sekülerleşmesine ve Yahudilerin bu seküler ortamda elde ettikleri yükselme imkânına dayanır.

Yahudiler, Müslüman Endülüs'te müreffeh bir yaşam sürüyorlardı. Ancak 1492'de Endülüs Müslümanları son siyasi güçlerini yitirdiklerinde Müslümanlar gibi onlar da Endülüs'ü terk etmek zorunda kaldılar. Endülüs'ten çıkan Yahudilerin bir bölümü Osmanlı'ya sığındı, diğer kısmı Portekiz'e, oradan da İngiltere'ye geçti (Roth, 1941, ss.135-139). Yahudiler, bir dizi soruna rağmen İngiltere ekonomisinde oynadıkları rol ve İngiltere'nin dinsel yapısında yol açtıkları Evanjelizmle neticelenen değişimle İngiltere siyaseti üzerinde etkinlik kurmayı başardılar. Bu

etkinlik, nihayetinde onlara 1655'teki Whitehall Konferansı ile İngiltere'de kalıcı bir konum sağladı.

İngiltere'nin Amerikan kıtası istilasası, Yahudi etkinliğini bu kıtaya taşıdı. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) kurulması (1776) ile kıtadaki Yahudi etkinliği, ABD'nin eylemlerini tahakküm altına alabilecek büyük bir siyasi güce ulaştı. Avrupa'da ise Fransız İhtilali (1789) ve ardından yaşanan gelişmeler, Yahudi etkinliğine bütün Avrupa kıtasında yer açtı. Siyonizm, Batı'daki bu seküler dönüşüm içinde bir Yahudi hareketi olarak doğdu ve faaliyetlerini Yahudilerin İngiltere'deki siyasi etkinliğinin himayesi altında Filistin'e taşıdı.³

Filistin'e siyasi Yahudi göçünün Filistin topraklarında İsrail Devleti kurma amacına doğru yol aldığı 19. yüzyılda birden çok kez İngiltere başbakanlığı yapan Benjamin Disraeli (ö. 1881), Hıristiyanlığa geçmiş gibi görünen bir Yahudi'dir (Kızıldaş, 2013, ss.305-314). Disraeli, sıradan bir başbakan değildir, İngiltere ve bütün Avrupa'nın geleceğini etkileyen bir siyaset yapıcısıdır. Başta Rusya olmak üzere Hıristiyan Avrupa'nın güneye (İslam dünyasına/Osmanlı coğrafyasına) ilgisinin kısmen sınırlandığı, buna karşı İngiltere'nin dikkatinin daha çok güney üzerinde toplandığı 19. yüzyıl sonu siyaseti onun ürünüdür. Hıristiyan görünümü bu Yahudi siyasetçi, söz konusu siyasetin uluslararası kabul görmesini sağlayan 1878 Berlin Konferansı'nın da "yaşlı, Yahudi adamı" olarak en güçlü simasıdır (Kissinger, 2000, ss.150-185). Bu konferansla ortaya çıkan metin, Yahudilere değinmemekle birlikte Osmanlı'yı azınlık hukuku konusunda bağlamış, bağımsız hareket etmekten uzaklaştırmıştır. Disraeli'nin siyaseti, İsrail'in kurulması için ortam oluşturma bağlamında önemli bir başlangıç kabul edilmelidir.

Kendi adıyla anılan Balfour Deklarasyonu'yla Filistin topraklarını istila ederek bir İsrail devleti kurma projesine formal bir süreç açan Arthur James Balfour (ö. 1930) Yahudi değildir. Ama kendisi de ve kabinesinde yer aldığı Başbakan Lloyd George (ö. 1945) da İngiltere'de Yahudi siyasi etkinliğinin birer ögesiydiler. Balfour Deklarasyonu'nun siyasi hamisi Lloyd George, İngiltere tarihinde Yahudi kimliğini gizlemeden bakanlığa yükselen ilk Yahudi isim Siyonist Herbert Samuel'i (ö. 1963) İngiltere yönetimi adına Filistin Komiseri olarak görevlendirecek kadar İsrail'in kuruluşunda taraftır.

İsrail'in kuruluşuna katkı veren diğer bir ülke Sovyetler Birliği'dir (SSCB). Sovyetlerin fikrî alt yapısını oluşturan ve Yahudi Disraeli'nin İngiltere siyasetine yön verdiği süreçte fikirlerini Londra'dan dünyaya yayma imkânı bulan Karl Marks (ö. 1883), Yahudi kökenlidir. Rusya'da 1917 sosyalist ihtilalini gerçekleştirerek Sovyetler Birliğini kuran Vladimir Lenin (ö. 1924) ve ihtilalin düşünürü Lev Troçki (1940) Yahudi'dirler. Siyonizm'in Filistin topraklarını istila amacına ulaşmasında Sovyetlerin rolünü İngiltere'nin rolüne eşit bulmak abartı olsa da Yahudilerin, 1917 sosyalist ihtilali sayesinde Rusya içinde ulaştıkları konum, İsrail'in özellikle 1948'de Birleşmiş Milletler 'de (BM) kabul görmesinde önemli bir paya sahiptir. İlgili BM Genel Kurulunda Stalin'in desteği olmasaydı İsrail, Genel Kurul tarafından kabulü ile ilgili sorun yaşayabilirdi. Bunun için popüler dilde İngiltere Başbakanı Lloyd

George gibi, Stalin için de “İsrail’in babası” denmiştir (Gorodetsky, 2003, s.4-20). Ki İsrail, sonradan yön değiştirmişse de kuruluş aşamasında, Siyonizm’in sosyalist kimliğinden gelen önderleri tarafından sosyalist bir devlet olarak tasarlanmıştır (Ataöv, s.42, 147, 149, 250, 251).

1967 Beytülmakdis istilasının Yahudi ötesi sanılan yanı, Evanjelizm ile ilgilidir. Hıristiyanlığın Protestanlık mezhebinin bir kolu olan Evanjelizm’in Beytülmakdis yaklaşımı, kuşkusuz Siyonistlerin Beytülmakdis’i istila amaçlarına hizmet edecek niteliktedir. Bu yapının içinde oluşan Hıristiyan Siyonizmi’nin İsrail’in kuruluşundaki önemi de inkâr edilemez. Balfour Deklarasyonu bir Anglo Hıristiyan Siyonizminin ürünüdür. Deklarasyona öncülük eden iki isim Lloyd George ve Balfour, Siyonist Hıristiyanlardır (Renton, 2007, s.1-7; Black, 2018, ss.35-59).

Siyonist Hıristiyanların ABD faaliyetleri de İsrail’in kuruluşunda önemli bir yere sahiptir. ABD’nin henüz ikinci başkanı John Adams (1797-1801), Filistin’de bir İsrail devletinin kurulmasını gündeme getirmiştir. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise Hıristiyan Siyonistler, önemli bir güce ulaşmışlardı. Metodist Evanjelist William Blackstone (ö. 1780), henüz Siyonizm’in kurucusu Theodore Herzl (ö. 1904), “Yahudi Devleti” (1896) kitabını yazmadan ve Birinci Siyonist Kongre’yi (1897) toplamadan, 1878’de bir bildiri kaleme alarak Filistin’de bir İsrail devletinin kurulmasını önermiştir. Bu bildiri, aralarında Anayasa Mahkemesi başkanı, Beyaz Saray sözcüsü, John D. Rockefeller, J.P.Morgan gibi isimlerin bulunduğu 400 kişi tarafından imzalanmıştır (Turan, 2018b, s.11).

Hıristiyan Siyonistler, 1891’de ABD başkanı Benjamin Harrison’un (1889-1993) Osmanlı’dan Yahudilerin Filistin’e dönüşlerine izin vermesi yönünde bir talepte bulunmasını başardılar. Siyonist Hıristiyanlar, günümüze kadar bütün aşamalarda İsrail’in yanında durdular (Fenny, 2016, s.20-31). Ancak Siyonist Hıristiyanlığın, Evanjelizm; Evanjelizmin ise Protestan Hıristiyanlık içinde geliştiği (Alıcı, 2018, ss.41-58) malum olmasına rağmen, bütün Evanjelistlerin hatta kapsamın daha da genişletilerek bütün Protestanların İsrail’i desteklediği yönündeki algının karşısında olmak istila karşıtı mücadelenin geleceği açısından önemlidir. Evanjelizm ve Hıristiyan Siyonizmi, Hıristiyanlığın doğal bir yapılanması değil, Yahudilerin Hıristiyanlıkla kurdukları temasın ürünüdür. Dolayısıyla bir Hıristiyan faaliyeti olmaktan öte, Yahudilerin etkinliklerini artırma hedeflerine dönük çabalarının karşılığıdır. Daha açık bir ifadeyle gelişimi açısından bir Yahudi yan üretimidir.

Siyonist Hıristiyanlık dışındaki Hıristiyan yapılar, seküler mülâhazalar dışında İsrail’in yanında değiller. Hıristiyanlığın en yaygın ve kadim iki mezhebi Katoliklik ve Ortodoksluk, Siyonistlerin tezlerine yakınlık duymaz. Theodor Herzl’in Papa X. Pirüs ile görüşmesinde (1904) Pirüs, "Kutsal Topraklar"da bir Yahudi devletinin kuruluşunu desteklemeyeceklerini sert bir üslup ve kesin ifadelerle beyan eder. Zira geleneksel Katolik anlayışa göre Yahudilerin Beytülmakdis’e hâkim olması incil’e aykırıdır (Çoban, 2017, s.7-34; Secler, 2016, ss.115-134).

Yahudi lobisinin aralıksız faaliyetleri ile Vatikan, 1993'te İsrail'i tanıdıysa da (Fundamental Agreement Between the Holy See And the State of Israel),⁴ sıradan bir Katolik'in İsrail'e yaklaşımının Siyonist tezler lehine olduğu söylenemez. Aksine Batı kuruluşları, bugün bile Avrupa'da anti-Semitizmin yayıldığına dair düzenli olarak rapor yayımlamaktalar.⁵ Ortodoks dünya ise Siyonist tezlere daha da uzaktır. Nitekim, Filistin Hıristiyanları, Siyonizm'in değil, genel manada Filistin mücadelesinin yanında yer almışlardır.

Bu tablo karşısında 1967 Beytülmakdis istilasası, hiçbir şekilde bir Haçlı istilasası olarak nitelenemez. Oysa 1967 Beytülmakdis istilasası, İslam dünyasında popüler dilde yaygın bir şekilde, 1099 Haçlı istilasası terminolojisi ile anlatılmaktadır. Daha çok 1099 istilasına karşı verilen mücadelenin 1967 istilasası için motivasyon kaynağı olmasına dönük bir niyetle başvuru bu terminoloji ile Beytülmakdis'in yeni bir Haçlı istilasına uğradığı ifade edilmektedir. Hakikate aykırı bu durum, Siyonistlerin istila cephesini güçlü gösterme yönündeki algı çalışmalarına da güç vermektedir. Öte yandan Filistin mücadelesinde Müslüman cephenin tarifi de sorunludur. Filistin mücadelesi, bir dönem özellikle Arap-İslam dünyasında bir Arap-İsrail sorunu olarak ifade edilmiştir. Ancak cephe, Arapların içinde de daraltılmıştır. Bütün İslam dünyasını ilgilendiren bu mücadele, 1950'li yıllardan sonra daha çok ulusalcı sol Arap yönetim ve örgütlerle özdeşleştirilmiştir. Mısır'la İsrail arasındaki Camp David Anlaşması'ndan (1978) sonra Filistin mücadelesi, daha da daraltılarak ulusalcı sol örgütlerin bir mücadelesi olarak görülmek istenmiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren ise Filistin mücadelesine, belli bir mezhebin davası imajı verilmeye çalışılmıştır (Turan, 2018b, ss.27-41).

I. İntifada (1987), istila karşıtı mücadeleyi kronolojik bir istikrarla daraltan bu yaklaşımlara karşı, simgeleri ve çağruları ile istila karşıtı mücadelenin bütün İslam dünyasının mücadelesi olduğunu ifade eden tarihi bir gelişme olmuştur. Ancak İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında 1993'te imzalanan Oslo Anlaşması'ndan sonra Filistin mücadelesi daha çok Gazze'nin İsrail'e karşı duruşuna indirgenme sorunuyla karşı karşıya kalmıştır (Turan, 2018b, ss.42-44). İsrail'in istilayı Yahudiler ve Siyonist Hıristiyanların dünyaya yayılan etkinlikleri üzerinden evrensel bir desteğe kavuşturma çabalarına karşı, direniş tarafının bu şekilde kronolojik bir istikrarla daraltılması sorunludur.

Beytülmakdis, İslam dünyasının ortak değeridir. 1099 istilasından sonra kaleme alınmaya başlayan Fezailü'l-Kuds eserleri (Cebbûr, 1980, s.12-13) ile bu hakikat kavratılmaya çalışılmıştır. Bugün Beytülmakdis'in İslam dünyası açısından manevi değerinin yanında maddi önemi de işlenmelidir. İslam dünyasının neredeyse merkezinde yer alan Beytülmakdis'in istila altında olmasının bu yönde getireceği sonuçlar hikmetle ifade edilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Beytülmakdis'in 1099'daki istilasası ile 1967'deki istilasası arasında, istilacıların kimliği açısından açık bir fark söz konusudur. 1099'daki istila, Ortodoks Hıristiyan dünya ile Katolik Hıristiyan dünyanın dayanışmasının ortaya çıktığı büyük Hıristiyan

ittifakının bir neticesidir. Hıristiyanlarla ilgili nedenler, onlar tarafından ihdas edilen amaçlar ve Hıristiyan simgelerle gerçekleştirilen o istila, mahiyetine uygun olarak zaman içinde Haçlı istilası diye adlandırılmıştır.

Ne var ki Hıristiyanların bütün kesimleri o istilaya taraf olmalarına ve bir şekilde o istilanın gerçekleşmesine katkıda bulunmalarına rağmen Müslüman tarihçiler, istilacı tarafı adlandırırken bütün Hıristiyanları kapsama yönü bulunan “Haçlılar” kavramını yaygın bir şekilde kullanmamışlardır, onun yerine “Frenkler” dar kavramını tercih etmişlerdir. Bu latif tercih, Hıristiyanların bütününe istila suçunu işlemediklerini anlatmasının yanında, istilanın bütün Hıristiyanları ilgilendirmedığı, dolayısıyla bütün Hıristiyanların istilayı desteklemesinin doğru olmadığı iletilisini de içermekte, istilacı cepheyi bilerek daraltmaktadır. Öte yandan Haçlılara karşı mücadele belli Müslüman topluluklar tarafından yürütüldüğü hâlde mücadele cephesi, çoğu zaman “Müslümanlar” kavramı ile ifade edilmiş ve geniş tutulmuştur. Bunda da bütün Müslümanları kendi adlarına yapılan mücadeleye katılmaya çağrı, dolayısıyla mücadele cephesini bilerek büyümeye açık tutmak söz konusudur.

1099 istilasına karşı verilen mücadele, her tür gösteriştenden uzak, büyük bir hedefe yönelmiş, kararlı, istilacıları yalnızlaştırmayı, Müslümanları ise bütün unsurları ile mücadeleye katmayı önemseyen nezih bir stratejiye dayanır. Beytülmakdis, 1187’de o nezih strateji ile istiladan kurtarılmıştır. Filistin toprakları üzerinde İsrail’in kurulması (1948) ve 1967’de Beytülmakdis’in İsrail tarafından istila edilmesi, Yahudilerin sekülerleşen Batı’da konumlarını lehlerinde değiştirme imkânı bulmalarının bir neticesidir.

Endülüs’ün kaybindan sonra (1492) İngiltere’ye yerleşme imkânı elde eden Yahudiler, İngiliz milli kimliği ve siyasetinde lehlerinde bir değişim oluşturup 17. yüzyılın ortalarında İngiltere’de mühim bir konuma ulaştılar. Yahudilerin İngiltere’deki bu kazanımlarını İngiltere’nin Amerika kıtasındaki kazanımlarına ortaklık takip etti. Sekülerleşen Batı’da ABD’nin kuruluşu Yahudilere yeni bir siyasi güç kazandırırken Fransız İhtilali (1789) ve Rusya’daki sosyalist ihtilal (1917) Yahudilerin dünya hegemonyasını tamamlayan vakalar olarak İsrail’in kuruluşunu etkiledi. Dolayısıyla 1967 istilası, esas yapısıyla bir Yahudi istilasıdır. Buna rağmen, İslam dünyasında özellikle kitle dilinde, bir Haçlı istilası gibi anlatılmaktadır.

Son dönemde seçkinlerin dilinde de Siyonist Hıristiyanların istilaya yaptığı katkı öne sürülerek Haçlılık vurgusu yapılmaktadır. İsrail, ilk günden bu yana Filistin ve Beytülmakdis istilasının salt Siyonistlerin değil, bütün Yahudilerin davası olduğu yönünde bir anlatıma sahiptir. İsrail, Siyonist Hıristiyanların katkılarını ise istilanın küresel kabul görmesi yönünde kullanıp dillendirmektedir. İstilacı güç, Siyonist Hıristiyanların desteğini gündemde tutarak istila cephesini genişletmektedir.

Siyonist Hıristiyanların uzak köklerinden bu yana 1967 istilasının hazırlayıcısı ve destekçisi konumunda oldukları inkâr edilemez. Ancak Siyonist Hıristiyanlık, tek başına Haç’ı/Hıristiyanlığı temsil edemez. Siyonist Hıristiyanlık, Protestanlığın Evanjelizm kolu içinde gelişmiş bir hiziptir. Hizbin geçmişte ve bugün dünya

siyasetinde etkin olması, Hıristiyanları temsil ettiği anlamında alınmamalıdır. Filistin'deki mevcut istilayı Haçlı istilasası diye adlandırmak bir yana Yahudilerin bütününün dahi istilaya ortak olmadıklarına dair kanıtları dillendirmek ve Beytülmakdis konusunda Hıristiyanlıkla Yahudilik arasındaki çekişmeyi gündeme getirmek, Filistin mücadelesi açısından daha yerinde bir yaklaşımdır.

Yine Filistin mücadelesini yürütenlerin teşviki anlamında adları ile anılmaları isabetlidir. Ama mücadelenin salt bir Arap davası, Doğu Akdeniz halkları davası, Filistinliler davası, ulusalcı sol ya da dindar Arap davası, şu veya bu mezhep davası ya da salt Gazze savaşı gibi tanımlanması, istilaya karşı mücadeleyi daraltıp olumsuz etkilemektedir. İstilacı cepheyi geniş tutan İsrail de bu tür adlandırmaları benimseyip teşvik ederek istilaya karşı cepheyi daraltmayı amaçlarına uygun bulmaktadır.

Filistin ve Beytülmakdis davası, ümmetin ve bununla beraber insanlığın genelinin davası olarak tanımlanmalı, adlandırmalar da bu yönde yapılmalıdır. Öte yandan henüz istilacının dahi doğru tanımlanmaması, Filistin ve Beytülmakdis meselesinin İslam dünyasında çokça konuşulmakla birlikte ortak bir stratejiyi hâsıl edecek kadar yer edinmediğine işaret eder.

Filistin ve Beytülmakdis istilasası, pratiğe hizmet edecek araştırmalara konu edilmelidir. Beytülmakdis ve Filistin'in İslam dünyası açısından manevi öneminin yanında maddi önemini de anlatan çalışmalar bu araştırmaların bir bölümünü teşkil etmelidir. Umut edilen bu araştırmaların neticesinde İslam dünyasının bir Filistin ve Beytülmakdis stratejisine sahip olma noktasına varması ve Beytülmakdis'in istiladan kurtulmasına vesile olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Albert of Aachen. (2007). *Historia Ierosolimitana, History of Journey to Jerusalem*. Edisyon ve çeviri: Susan b. Edgington, Oxford: Clarendon Press.
- Anna, Kommena, Alexiad- (1996). *Malazgirt'in Sonrası*. çev. Leyla Umar, İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- Ataöv, Türkkaya (ed.) (1982). *Siyonizm ve Irkçılık*. Sempozyum Notları, Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Aşûr, Said Abdülfettah (2010). *el-Haraketü's-Salîbiyye*. Kahire: Mektebetü'l-Enclü el-Mısıriyye.
- Azîmî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Azîmî et-Tenûhî. (1984). *Târîhu Haleb*. Thk.: İbrahim Zarur, Dımaşk: y.y.
- Black, Alasdair. (2018). "The Balfour Declaration: Scottish Presbyterian Eschatology and British policy towards Palestine", *Perichoresis*, 16 (4), 35-59.
- Bündârî, el-Feth b. Alî. (1979). *Sene'l-Berkî's-Şâmî*. Thk.: Fethiye en-Nebravî, Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- Cebbûr, Cebraîl Süleyman. (1980). "Mukaddime", *Fedailü'l-Kuds* (Ebû Farac Abdurrahman İbnü'l-Cevzi) içinde, Beyrut: Dârü'l-Afak el-Cedide.
- Çoban, Bekir Zahir. (2013). "Nostra Aetatenin Arkaplanı", *DEUİFD XL VI/ 2017*, ss.7-34. Demirkent, Işın, Urfa Haçlı Kontluğu, Ankara: TTK.
- Demirkent, Işın. (1996). "Haçlılar", *DİA*, C.4, İstanbul: TDV Yayınları, ss.525-546
- Ebû Şâme, Ebû'l-Kâsım (Ebû Muhammed) Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm el Makdisî. (2002). *Kitâbü'r-Ravzateyn fi ahbâri'd-devleteyn en-Nüriyye ve's-Salâhiyye*. Şerh ve İlgiler: İbrahim Şemseddin, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye.
- El-Awaisi, K. (2019). The Origins of the Idea of Establishing a Zionist Client-State in IslamicJerusalem. *Journal of Al-Tamaddun*, 14(1), 13–26.
- Finney, Mark. (2016). "Christian Zionism, the US, and the Middle East, A Sketch and Brief Analysis", in: M.Sandford (ed.) *The Bible, Zionism and Palestine: The Bible's Role in Conflict and Liberation in Israel-Palestine*. Dunedin, New Zealand: Relegere Academic Press, pp. 20-31.
- Fulcherius Carnotensis, akt. Süheyl Zekkâr. (1995). *el-Mevsuatü'l-Şâmîle fi't-târîhi hurûb's-salîbiyye*. C.6, Dımaşk: Dârü'l-fikr.
- Gorodetsky, Gabriel. (2001). *The Soviet Union and the Creation of the State of Israel*. (CAP Working-Paper). München: Universität München, Sozialwissenschaftliche Fakultät, Centrum für angewandte Politikforschung (C.A.P).
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî ed-Dımaşkî, (1995). *Târîhu Medîneti Dımaşk*. Thk.: Muhıbbuddîn Ebi Said Ömer b. Garamel-Umrevî, Beyrut: Dârü'l-fikr.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Farac Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201). (1992). *el-Muntazam*. Thk.: Muhammed Abdülkadir Atâ ve Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî eş-Şeybânî el-Cezerî. (1978). *el-Kâmil fi't-târîhi*. Thk.: Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Kalânîsî, Ebû Ya'lâ Hamza b. Esed b. Ali b. Muhammed et-Temîmî İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dımaşk*. Thk.: Süheyl Zekkâr, Dımaşk: Dâru Hassân, 1983.

- İnan, Zeynep. (2014). "I. ve II. Haçlı Seferleri Sürecinde Ermeni-Latin İlişkileri", *Tarihte Türkler ve Ermeniler*. C.2, Ankara: TTK, ss.211-231.
- Kızıltaş, Şahin. (2013). "Benjamin Disraeli: A Pseudo-Christian or a Loyal Jew? A Two faced Jew or a Devoted Christian? or a Judaeo-Christian?", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26), 305-314.
- Kissinger, Henry. (2000). *Diplomasi*. Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ostrogorsky, Georg. (2015). *Bizans Devleti Tarihi*. Çev. Fikret Işıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Papaz Grigor. (1962). *Urfalı Maetos Vekayi-namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara: TTK.
- Polat, Ziya (2019). *Umut İradesi: İmâdüddin Zengî*. İstanbul: hiperyayın.
- Renton, James. (2007). *The Zionist Masquerade: The Birth of the Anglo-Zionist Alliance, 1914-1918*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Riley-Smith, Jonathan. (2003). *The First Crusade and the Idea of Crusading*. Londra: Bloomsbury Publishing.
- Roth, Cecil. (1941). *A History of the Jews in England*. Oxford: Clarendon Press.
- Runciman, Steven. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. Çev. Fikret Işıltan. 3.Basım. Ankara: TTK.
- Setton, Kenneth Meyer (ed.) (1969). *A History of the Crusades (The First Hundred Years)*. C.1, Wisconsin, Londra: University of Wisconsin Press.
- Secler, Bartłomiej. (2016). "Twenty years of diplomatic relations between Vatican City state and Israel", *Review of Nationalities*, 6, ss.115-134.
- Stevenson, W.B. (1907). *The Crusaders in the East*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Süryani Mihail, akt. Süheyl Zekkâr. (1995). *el-Mevsuatü'l-Şâmile fi't-târîh-i hurûb's-salibîyye*. C.6, Dımaşk: Dârü'l-fikr.
- Turan, Abdulkadir. (2018a). *Nûreddin Mahmud Zengî ve Devri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Turan, Abdulkadir, (2018b). *Beytülmağdis Sorunu*, İstanbul: SDAM.
- William of Tyre. (1943). *A History of Deed Beyond The Sea*. Emily Atwater Babcock (İngilizceye Çeviren ve Açıklamaları Ekleyen), New York: Colombia University Press.
- Zekkâr, Süheyl. (1995). *El-Mevsuatü'l-Şâmile fi't-târîh-i hurûb's-salibîyye*. C.5, Dımaşk: Dârü'l-fikr.
- Urfalı Mateos (Mattâ er-Rahavî). (2009). *Tarihi Mattâ er-Rahavî*. Ter. Mahmud Muhammed er-Rüvaydî, Abdurrahim Mustafa, Ürdün: Vezaretis's-Sakâfe.

SONNOT

- ¹ Bu tür adlandırmalar ancak nadiren ve kimi zaman yerli Hıristiyanların Frenklere verdiği destek anlatılırken doğrudan veya ravilerin dilinden yapılmıştır, örneğin Kalânîsî, H. 510 yılı olaylarını anlatırken vakalara şahitlik eden birinin Haçlı Antakya kuvvetlerinin Frenk atlıları, sercündî ve piyadelerle ile Hıristiyan atlıları ve piyadelerin atlılarının üç bin kişi olduğunu bildirdiğini anlatır (İbnü'l-Kalânîsî, 1983, 314).
- ² Adlandırma konusunda büyük bir titizlik içinde olan ve bu yönüyle Müslüman tarihçilerin öncülüğünü yapan büyük müverrih İbnü'l-Kalânîsî, Kürboğa komutasındaki Selçuklu kuvvetlerinin Antakya'da Haçlılara yenilmesini (1098) "İslam orduları, Müslümanlar" kavramları ile hazin bir şekilde tasvir etmektedir (İbnü'l-Kalânîsî, 1983, s.221). Tarihçi, buna karşılık Türk ve Türkmenlerin mücadeleye katılmasının önemini vurguladığı noktalarda savaşan grubu "Türkler", "Türkmenler" diye anlatır. Kalânîsî, bunu tarif, teşvik ve tahrik için yaptığı gibi zaman zaman savaşta kimi kusurların bütün Müslümanlardan değil, bazı Müslümanlardan kaynaklandığını ima için de yapar (İbnü'l-Kalânîsî, 1983, 284, 285, 314, 319 vb.).
- ³ Beytülmağdis'teki Siyonist bağımlı devletin kurulmasının arkaplanı ve İngiltere'nin rolü hakkında daha fazla bilgi için, bakınız: (El-Awaisi, 2019).
- ⁴ http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19931230_santa-sede-israele_en.html
- ⁵ <https://www.hrw.org/news/2019/06/04/alariming-rise-anti-semitism-europe>